

ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕು: ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು

ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಎ. ಜಿ.

ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ,

ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ,

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

sreenivasa2283@gmail.com Mob: 9986765239

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ.

ಕರ್ನಾಟಕವು ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ವೀರತ್ವ, ತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲ್ಪತರು ನಾಡು ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಪ್ರದೇಶವೂ ಇದರಿಂದ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನರು ಶಾಂತಿ ಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ, ಶೂರರೂ, ವೀರರೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯ ಇನ್ನಿತರ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಘಟನೆಗಳಾಗಿದ್ದವು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ ಮಾಡುವವರನ್ನು ವೀರರೆಂದೂ, ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸತ್ತವರನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂದವರೆಂದೂ ಸಮಾಜ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಯಾವುದೋ ಆಸೆ, ಆಮಿಷಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಒಡೆಯನ, ಆಶ್ರಯದಾತನ ಋಣ ತೀರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆದರ್ಶದ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ಹೋರಾಡಿ ಮರಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜ ಅಥವಾ ಒಡೆಯನಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದೇ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಜನರು ನಂಬಿದ್ದರು.1 ಪಂಪ ತನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಯಾದ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಜೋಳದ ಋಣವನ್ನು ತೀರಿಸುವವನೇ ನಿಜವಾದ ಗಂಡಸು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡದವರು ಗಂಡಸಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.2 ಇದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ವೀರಪರಂಪರೆಯ ಆದರ್ಶಮಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವೀರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಗೋ ರಕ್ಷಣೆಯ ವೀರರ ಗುಂಪು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ರಾಜರು, ಸಾಮಂತರು ಮತ್ತು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ನಡುವೆ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದವರು ಮರಳಿ ಬಂದರೆ ಪುಣ್ಯ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು ಮತ್ತು ಮತ್ಯಾರನ್ನೂ ಕೊಂದು ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ವಿಧವೆಯನ್ನಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪುನರ್ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಮಾಡುವಾಗ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪಠ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪ.3 ಎರಡನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವೀರನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಅವನು ಮಾಡಿದ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಶಾಸನಕಾರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಿ ಇವರಿಬ್ಬರ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗತಿಸಿ ಹೋದ ಮಾನವನನ್ನು ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳದ ಗುರುತಿಗಾಗಿ, ಮಡಿದವನ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನೂ, ಗುರುತುಗಳನ್ನೂ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಧಾನಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಂತಿರುವ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಹತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿಯೂ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 20 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದ ಕದಂಬರಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಆಳ್ವಿಕೆಯವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು

ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಗೋವುಗಳಿಗೆ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಗೋಮಾತೆ ಎಂದು ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷದಂತಹ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಗೋವಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತವೆಯೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ

ಕೀಲಿ ಪದಗಳು: ತುರುಗೋಳ್, ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ನಟ್ಟಗುಂಟೆ, ಗುಬ್ಬಿ, ಹೊಸಹಳ್ಳಿ, ಬೆಣೆಹಳ್ಳಿ

ಪೀಠಿಕೆ:

ಕರ್ನಾಟಕವು ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ವೀರತ್ವ, ತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲ್ಪತರು ನಾಡು ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಪ್ರದೇಶವೂ ಇದರಿಂದ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನರು ಶಾಂತಿ ಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರಲ್ಲದೆ, ಶೂರರೂ, ವೀರರೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯ ಇನ್ನಿತರ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಘಟನೆಗಳಾಗಿದ್ದವು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ ಮಾಡುವವರನ್ನು ವೀರರೆಂದೂ, ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸತ್ತವರನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂದವರೆಂದೂ ಸಮಾಜ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಯಾವುದೋ ಆಸೆ, ಆಮಿಷಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಒಡೆಯನ, ಆಶ್ರಯದಾತನ ಋಣ ತೀರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆದರ್ಶದ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ಹೋರಾಡಿ ಮರಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜ ಅಥವಾ ಒಡೆಯನಿಗಾಗಿ ಪಾಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದೇ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಜನರು ನಂಬಿದ್ದರು.1 ಪಂಪ ತನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಯಾದ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಜೋಳದ ಋಣವನ್ನು ತೀರಿಸುವವನೇ ನಿಜವಾದ ಗಂಡಸು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡದವರು ಗಂಡಸಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.2 ಇದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ವೀರಪರಂಪರೆಯ ಆದರ್ಶಮಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವೀರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಗೋ ರಕ್ಷಣೆಯ ವೀರರ ಗುಂಪು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ರಾಜರು, ಸಾಮಂತರು ಮತ್ತು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ನಡುವೆ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದವರು ಮರಳಿ ಬಂದರೆ ಪುಣ್ಯ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು ಮತ್ತು ಮತ್ಯಾರನ್ನೋ ಕೊಂದು ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ವಿಧವೆಯನ್ನಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಿರುತ್ತಿತ್ತು.

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪುನರ್ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಮಾಡುವಾಗ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪಠ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪ,3 ಎರಡನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವೀರನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಅವನು ಮಾಡಿದ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಶಾಸನಕಾರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಿ ಇವರಿಬ್ಬರ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗತಿಸಿ ಹೋದ ಮಾನವನನ್ನು ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳದ ಗುರುತಿಗಾಗಿ, ಮಡಿದವನ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನೋ, ಗುರುತುಗಳನ್ನೋ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಧಾನಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಂತಿರುವ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಹತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿಯೂ ಒಂದಾಗಿದ್ದು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 20 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ತಾಲ್ಲೂಕು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಪ್ರಾಚೀನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಐತಿಹಾಸ ಕಾಲದ ಕದಂಬರಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಆಳ್ವಿಕೆಯವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು

ಗೋವುಗಳಿಗೆ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಗೋಮಾತೆ ಎಂದು ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷದಂತಹ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಗೋವಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತವೆಯೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.⁴ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದನಕರುಗಳು ಮಾನವನ ಸಂಘಜೀವಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಕಸುಬು ಕೃಷಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಶುಗಳು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿವೆ. ಗ್ರಾಮೀಣರ ಜೀವನದ ಬದುಕಿನ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಮೂಲವೇ ಪಶುಗಳು. ಬಹಳಷ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳು ಪಶುಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಪಶುಗಳೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಸಂಪತ್ತೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಎತ್ತುಗಳು ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ, ಸರಕು ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದರೆ, ಆಕಳುಗಳು ಹಾಲಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಹಾಗೆಯೇ ಇವುಗಳ ಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಪೋಷಣೆ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಯುದ್ಧ ಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ತುರುಗೋಳ್ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ದನಗಳನ್ನು ಕದಿಯುವ, ಅಪಹರಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ದನಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ನಡೆದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ತುರುಗೋಳ್ ಎಂದು ಶಾಸನಗಳು ಕರೆದಿವೆ.⁵ ದನಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಜನಗಳು ಮುಂದಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಸತ್ತವರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ತುರುಗೋಳ್‌ನಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆಯದವನನ್ನು ಹೇಡಿಯೆಂದೇ ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಗೋರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮನ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ದನಗಳನ್ನು ನಮ್ಮಂತೆಯೇ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಮುಗ್ಧ ವೀರರ ವಿಷಯವನ್ನು ತುರುಗೋಳ್ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇಂತಹ ಒಂದು ತುರುಗೋಳ್ ಶಾಸನ ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಿಕ್ಕ ನೆಟ್ಟಗುಂಟೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಇಂತಹ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಜನಸಮುದಾಯದ ಮಾನವೀಯ ಮುಖ ಹಾಗೂ ಕ್ರೂರ ಮಾನವನ ದುರಾಸೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ತುರುಗೋಳ್ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತುರುಗಾಳಗದ ಮಗ್ಗುಲುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನಿಟ್ಟೂರು ಹೋಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಗಸಂದ್ರದ ಊರ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾದ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಹಂತದ ಒಂದು ವೀರಗಲ್ಲಿದ್ದು, ಇದು ಸುಮಾರು 04 ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು 02 ಅಡಿ ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಶಿಲಾ ಶಿಲ್ಪಭಾಗ ಸಿಡಿದಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಂಡುಬರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಮಾರಕವನ್ನು ಹಸಿರು ಮಿಶ್ರಿತ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಬಳಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲಘಟ್ಟದಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮೂರು ಹಂತಗಳಿಲ್ಲ ಈ ಸ್ಮಾರಕದ ಕೊನೆಯ ಕೆಳಭಾಗದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವೀರ ತುರುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಶತ್ರುಗಳ ಜೊತೆ ಹೋರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಅಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಎರಡನೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಮೇಲೆ ವೀರನನ್ನು ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಖಿಯರು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವೀರ ಶಿವದರ್ಶನ ಪಡೆದಿರುವಂತೆ ಶಿವಲಿಂಗು ಮತ್ತು ನಂದಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರರ ಕೆತ್ತನೆಯಿದೆ. ತುರುಗೋಳ್ ಕದನದಲ್ಲಿ ವೀರ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಈ ಸ್ಮಾರಕ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಗೀರನ ಗುರುತುಗಳಿವೆ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಲಿಪಿಯಾಗಿರುವುದೆಂದು ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯರು ಲಿಪಿಕಲ್ಲು ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕಸಬಾ ಹೋಬಳಿಯ ಚಿಕ್ಕನೆಟ್ಟಕುಂಟೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿನ ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ದೇವರ ಇನಾಂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೀರನ ಗುಡಿಯಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲು ಶಾಸನವಿದೆ. ಈ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ಮನ್ಮಹಾಮಂಡೇಶ್ವರ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ. ತಲಕಾಡು, ಕೊಂಗುನಂಗಲಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ಬನವಾಸಿ, ಹಾನಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಭುಜಬಲ ವೀರಗಂಗ ಹೊಯ್ಯಳ ದೇವರ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುವಾಗ ನೆಟ್ಟಕುಂಟೆಯ ಬೀರಗಾವುಂಡನ ಮಗ ಸೆಟ್ಟಿಗಾವುಂಡನ ತಮ್ಮ ಸೊಲ್ಲಗೆ ಮಾರಯ್ಯ ತುರುಹರಿಯಲು ಹೋಗಿ ಸುರಲೋಕ ಪ್ರಾಪ್ತನಾದ ವೀರಸಾಹಸಿ, ಕುಲತಿಲಕನಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಕಲ್ಲಾಗಿದೆ.7

ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ 06 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಸಬಾ ಹೋಬಳಿಯ ಲಕ್ಕೇನಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ತುಳಸಿ ರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಕಾರ ಗೋಡೆಯ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಡಭಾಗಕ್ಕಿರುವ ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯ ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವೀರಗಲ್ಲು, ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿದೆ. ವೀರನಾದವನು ತನ್ನ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಕೈ ಕಡ್ಡಗಳು, ಭುಜಬಂಧ, ಸೊಂಟಪಟ್ಟಿ, ಕಾಲ್ಗಡಗ, ಕಂಠಿಹಾರಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ದುಂಡಾಕಾರದ ತುರುಬಿದೆ. ಅವನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವ ಎತ್ತಿನ (ದನದ) ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಈ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರರನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಈ ತುರುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ವೀರಮರಣ ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಈ ಕಲ್ಲನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾರು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಯಾವುದೇ ಲಿಖಿತ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ.

ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಗುಬ್ಬಿ ಹೊಸಹಳ್ಳಿ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಎರಡು ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಿದ್ದು ಎರಡೂ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಗುಬ್ಬಿ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಹೆಚ್.ಆರ್.ಗುರುಮೂರ್ತಿಯವರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸರ್ವೆ ನಂಬರ್ 116ರ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಜನ ಕೆರೆ ರಸ್ತೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲಿದೆ. 2.1 ಅಡಿ ಅಗಲ, 3.1 ಅಡಿ ಎತ್ತರ, 7 ಇಂಚು ದಪ್ಪನಾದ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾರ ಮತ್ತು ತುರುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ವೀರ ತುರುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಹೋರಾಡಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ್ದು ಆತನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕಲ್ಲನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೀರ ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನ ಎಡ-ಬಲ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ತುರುಗಳಿವೆ. ವೀರ ತನ್ನ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಅಗಲವಾದ ಅಲಗು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮೇಲೆತ್ತಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಎಡಗೈ ತುರುವಿನ ಕೊಂಬಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಆ ತುರು ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿದೆ. ಅಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ತುರು ತಲೆಯನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ನಿಂತಿದೆ. ವೀರ ಕೈ ಕಡ್ಡಗಳು, ಕಾಲ್ಗಡಗ, ಭುಜಬಂಧ, ಕಂಠಿಹಾರ, ಕರ್ಣಕುಂಡಲಗಳನ್ನು, ಸೊಂಟಪಟ್ಟಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲು ಇದೇ ಗ್ರಾಮದ ಕೆರೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿನ ಶಿವರುದ್ರಯ್ಯನವರ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದು 2.8 ಅಡಿ ಉದ್ದ, 3.1 ಅಡಿ ಅಗಲ, 1.1 ಅಡಿ ದಪ್ಪನಾದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು ತುರುಗೋಳ್ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ವೀರನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಸತಿಯು ನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ. ವೀರ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಉಡುಗೆಯು ತೊಟ್ಟು ಕಾಲ್ಗಡಗ, ಕೈಕಡಗ, ಭುಜಬಂಧ, ಕಂಠಿಹಾರ ಧರಿಸಿ ಸೊಂಟಪಟ್ಟಿ, ಕಟ್ಟಿ ಅವನ ಕೆಳ ಉಡುಪು ಮಂಡಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಈತ ತನ್ನ ಅಂಗೈಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಬಲಗೈ ಬಳಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವೀರನ ಜಡೆಯು ತಲೆಯ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಇಳಿಬಿದ್ದಿದೆ. ಅವನ ಬಲಬಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಉಡುಗೆ ತೊಟ್ಟಿರುವ

ಸತಿಯಿದ್ದಾಳೆ. ವೀರನ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಒಂದರಂತೆ ಎರಡು ತುರುಗಳಿವೆ. ಎರಡು ತುರುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಕೆಯಿದೆ. ಈ ಎರಡು ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಬಳಸಿ ಮಾಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಕೆತ್ತನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ತುರುಗೋಳ್ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾರು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಯಾವುದೇ ಲಿಖಿತ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಲವಾಡಿ ಹೋಬಳಿ ಬೆಣೆಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿನ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರಿಗೆ ಒಂದು ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲಿದ್ದು, ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ವೀರನಾದವನು ಕಾಲ್ಗಡಗ, ಕೈಕಡಗ, ಭುಜಬಂಧ, ಕೊರಳಹಾರ, ಸೊಂಟಪಟ್ಟಿ ಧರಿಸಿದ್ದು, ಅಗಲವಾದ ಕಿವಿಯೋಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ತಲೆಕೂದಲನ್ನು ದುಂಡಾಗಿ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಕತ್ತಿಯಿದೆ. ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಯು ತುರುವನ್ನು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವೀರನು ತುರುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಹೋರಾಡಿ ಮರಣಹೊಂದಿರುವುದರ ನೆನಪಿನ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿದೆ.

ಚಂದ್ರಶೇಖರಪುರ ಹೋಬಳಿಯ ಅಂಕಳಕೊಪ್ಪ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಶಿಲೆಯಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲಿದ್ದು, ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಆ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಮುಖವಾಗಿ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ವೀರ ಮತ್ತು ಹಸುವಿನ ತಲೆಯ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ವೀರನು ತನ್ನ ತಲೆಯ ಕೂದಲನ್ನು ದುಂಡಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅಗಲವಾದ ಕಿವಿಯೋಲೆ, ಭುಜಬಂಧ, ಕಾಲ್ಗಡಗ, ಕೈಗಡಗ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಅದು ಯಾವ ಆಯುಧವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈತನ ಎಡಗೈ ಬಳಿ ಹಸು ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವುದನ್ನು ಶಿಲ್ಪಿಯು ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಡಬ ಹೋಬಳಿ ಹರಿದೇವನಹಳ್ಳಿಯ ಆಂಜನೇಯ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದಿನ ಗರುಡಕಂಬದ ಬಳಿ ಒಂದು ತುರುಗೋಳ್ ವೀರಗಲ್ಲಿದೆ. ಈ ವೀರಗಲ್ಲನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಎಲ್ಲೆಂದೆಲ್ಲೋ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ವೀರಗಲ್ಲು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಸುಮಾರು ಎರಡು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ತುರುಗೋಳ್ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದ ವೀರನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಸತಿಯು ಇದ್ದಾಳೆ. ವೀರನಾದವನು ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ತಲೆಯ ಕೂದಲನ್ನು ದುಂಡಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಕಡಗ, ಭುಜಬಂಧ, ಕಾಲ್ಗಡಗ, ಸೊಂಟಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದು, ಸೊಂಟಪಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿರುವ ವಸ್ತ್ರವು ಮುಮ್ಮುಖವಾಗಿ, ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವೀರನ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದರಮೇಲೊಂದರಂತೆ, ಎರಡು ತುರುಗಳಿವೆ. ಎರಡೂ ತುರುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಕೆಯಿದೆ. ವೀರನ ಸತಿಯು ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಗುರುತಿಸಲು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ವೀರಗಲ್ಲನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ.14-15ನೇ ಶತಮಾನದ ಕಾಲಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ:

- [1]. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ ಡಿ.ವಿ., ತುರುಗೋಳ್ ಸಂಕಥನ - ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ 2011 ಪು.ಸಂ.-01
- [2]. ಅದೇ. ಪು.ಸಂ.2
- [3]. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ ಆರ್., ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು 2004, ಪು.ಸಂ. 208.
- [4]. ಅದೇ ಪು.ಸಂ.13

- [5]. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ ಡಿ.ವಿ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು.ಸಂ.06
 [6]. ರೈಸ್. ಬಿ.ಎಲ್. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಪುಟ 12, ಗುಬ್ಬಿ - 01
 [7]. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ ಡಿ.ವಿ., ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ತುಮಕೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ತುಮಕೂರು 2017, ಪು.ಸಂ.30
 [8]. ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯ ಮಾಹಿತಿ.

ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳು:

- [1]. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ ಡಿ.ವಿ., ತುರುಗೋಳ್ ಸಂಕಥನ - ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ 2011.
 [2]. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಆರ್., ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು 2004.
 [3]. ರೈಸ್. ಬಿ.ಎಲ್. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಪುಟ 12.
 [4]. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ ಡಿ.ವಿ., ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ತುಮಕೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ತುಮಕೂರು 2017.
 [5]. ಗೋಪಾಲ್.ಆರ್. (ಸಂ) ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು, 2009.
 [6]. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ ಡಿ.ವಿ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, 1999.
 [7]. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಸಪ್ತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು, 2017 (10ನೇ ಮುದ್ರಣ)

